

Олена Голуб

Мистецтвознавиця, художниця, членкиня Національної спілки художників України, лавреатка премії ім. Платона Білецького

e-mail: olgol588@gmail.com | orcid.org/0000-0003-2359-6735

Olena Holub

Art historian, artist, member of the Union of Artists of Ukraine, laureate of the Platon Biletskyi Award

ПРЕЗЕНТАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ У ТОРЕНСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ МУЗЕЇ (США)

PRESENTATION OF UKRAINIAN ARTISTS AT THE TORRANCE ART MUSEUM (USA)

DOI: 10.31500/2309-7752.20.2024.319165 | УДК 069(73):75(477)

Анотація. Дослідження доповнює низку розвідок про взаємодію українського та світового мистецтва. Сьогодні, коли Україна веде боротьбу з російським агресором за свободу й незалежність, сучасне мистецтво набуває особливого значення у переосмисленні основних загальнолюдських цінностей. Роль українського мистецтва у світі стає дедалі важливішою, про що свідчить зростаюча кількість резонансних виставок. Серед них вирізняється нещодавня презентація альтернативного мистецтва у Торенському художньому музеї (США). Сучасні тренди були представлені митцями з десятків країн, включно з Україною, що й стало метою порівняльного аналізу, висвітленого у пропонованому дослідженні. Це дозволило прийти до висновку, що сучасне українське мистецтво, як і в часи розквіту авангарду минулого століття, робить значний внесок у розвиток світового мистецтва. Яскраво виявляючи риси національної автентичності, воно водночас співзвучне основним гуманістичним ідеям сьогодення. У дослідженні використані культурологічний та компаративний мистецтвознавчі методи аналізу для розгляду введених в обіг нових творів. Розглянуто творчість митців, що тяжіють до глибокого самоусвідомлення вкорінених національних та загальнолюдських архетипів. Подальші дослідження цієї тенденції сприятимуть появі сміливих візуальних висловлювань, що стануть помітними у світі.

Ключові слова: художня культура, історія світового мистецтва, авангард, сучасне мистецтво, українська ідентичність, музеї світу, міжнародні мистецькі форуми.

Abstract. This study continues a long tradition of research into the interaction between Ukrainian and global art. In the present context, when Ukraine is engaged in a prolonged struggle against the Russian aggressor for freedom and independence, contemporary art acquires particular importance in rethinking fundamental universal values. Democratic societies support this just struggle and advance ideas of humanism in art, combining them with the achievements of postmodernism. New technologies help to reveal the essential difference between genuine art and the aestheticized production promoted by proponents of totalitarianism and autocracy, who dominate information and media spaces. This confrontation of thoughts, feelings, and perspectives gives rise to works that resonate strongly with society. The role of Ukrainian art in the world is steadily increasing, as reflected in the growing number of high-profile exhibitions on both continents. Among them is the recent international presentation at the Torrance Art Museum (TAM) in the United States, highlighted in this study. Modern trends were represented by artists from dozens of countries, including Ukraine, which provides the basis for the comparative analysis. The findings suggest that contemporary Ukrainian art—like the avant-garde of the last century—makes a significant contribution to world art. While powerfully expressing national authenticity, it also resonates with the central humanistic concerns of our time. The study applies socio-culturological and comparative art-historical methods to the examination of new works entering circulation. It focuses on artists who pursue a deep self-awareness of both national and universal archetypes. Further scholarly engagement with this trend will contribute to the emergence of bold visual expressions with global visibility.

Keywords: artistic culture, history of world art, avant-garde, contemporary art, Ukrainian identity, world museums, international art forums.

Постановка проблеми. Українське мистецтво багатогранне й має тривалу історію. Мистецтвознавці досліджують його різноманітні аспекти, зокрема його взаємодію зі світовим мистецтвом, чому присвячено чимало публікацій. Ця проблематика охоплює

різні періоди: коли українське мистецтво було майже невідомим і лишалося справою народних майстрів; коли з'явилися яскраві особистості, що принесли всесвітню славу країні, де вони народились і навчалися; коли самотутні митці замовчувались

у радянську добу. В нинішній час, коли Україна протистоїть російській агресії, відстоюючи свою свободу й незалежність, сучасне мистецтво набуває особливо значення у формуванні й переосмисленні основних загальнолюдських цінностей. Волелюбна й демократична частина мистецької спільноти висловлює підтримку справедливій боротьбі та розвиває у своїй творчості ідеї гуманізму. Водночас не припиняються пошуки нових художніх засобів виразності паралельно з використанням напрацювань постмодернізму. Слід погодитися з думкою О. Роготченка, який пише: «Вітчизняне образотворче мистецтво нині важко класифікувати як класичний живопис, графіку чи інсталяцію, бо в переважній більшості робіт сьогодні присутні всі ознаки споріднених жанрів, які постають інструментом, що допомагає самовираженню майстра» [14, с. 54–55].

Новітні технології допомагають виявити суттєву різницю між справжнім мистецтвом та ерзацем — естетизованою продукцією маскульту від прибічників ідей тоталітаризму й автократії, які окуповують інформаційні та медіапростори. В результаті соціокультурні й політичні складники творів часто превалюють над суто пластичними й естетичними характеристиками, які були важливими за інших історичних обставин. Сьогодні триває протистояння думок, почуттів і поглядів, викликаних реаліями російсько-української війни. Отже, роль українського мистецтва стає дедалі важливішою у світі, про що свідчить зростаюча кількість резонансних виставок. Серед них вирізняється презентація творчості ряду українських художників в американському музеї альтернативного мистецтва — Торенському художньому музеї (Torrance Art Museum, ТАМ) протягом 2024–2025 років. Сучасні тренди були представлені також митцями з Японії, Канади, США, Нігерії, Італії, Іспанії, Нідерландів, Великої Британії, Франції, Румунії, Албанії та інших країн. У запропонованому дослідженні здійснено порівняльний аналіз різноманітних візуальних інтенцій та особливостей творів митців з України, які, яскраво виявляючи риси національної автентичності, водночас демонструють співзвучність основним гуманістичним проявам часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням взаємодії українського та світового мистецтва присвячено чимало публікацій. Ця проблематика охоплює різні періоди: коли національне мистецтво було майже невідомим і було справою здебільшого народних, а не фахових майстрів; коли з'явилися яскраві особистості, що принесли всесвітню славу

країні, де вони народились; коли самобутні митці замовчувались у радянську добу. Сьогодні, коли триває війна з російським агресором за свободу й незалежність нашої країни, українське мистецтво набуває особливо актуального значення та потребує уваги науковців.

Значну зацікавленість у митців і глядачів у нашій країні та за кордоном останнім часом викликає мало відоме і майже анонімне народне мистецтво України. Мистецтвознавець Е. Димшиц своїми розвідками сприяв популяризації у світі творчості Марії Примаченко [6]. З. Чегусова [20] та Т. Кара-Васильєва [8] у своїх дослідженнях розглядають вплив народних мотивів на твори сучасних художників, відомих у світі. Яскравий період українського авангарду початку ХХ століття, який був добре відомим у світовому мистецтві, і нині не втрачає свого значення та впливу на сучасних митців. Історію авангарду ґрунтовно досліджує у численних розвідках академік Дмитро Горбачов [19]. Книга В. Соколовського та Д. Горбачова «Мистецтво світу. Внесок України» спеціально присвячена темі взаємозв'язків та взаємовпливів вітчизняного та світового мистецтва. У ній охоплено значний часовий період та розглянуто дотичність України до всіх відомих європейських течій, як-от античність, готика, ренесанс, бароко, рококо, класицизм, романтизм, модерн, різновиди модернізму тощо [17]. Енциклопедичність є характерною й для книжки А. Ложкіної «Перманентна революція» [10], яка охоплює понад 150 років історії. Чимало досліджень присвячено конфлікту між тоталітаризмом і нонконформізмом у радянський період, зокрема у працях О. Роготченка [13], О. Голуб [4], Г. Склярєнка [7], Ю. Литвиненця [18] та ін. Оприлюднені твори, що замовчувались, стають відомими у світі.

Значно відоміше мистецтво періоду становлення незалежності України — так звана Нова хвиля. Це сталося завдяки працям О. Авраменко [1], О. Петрової [11], Г. Вишеславського [3] та інших. У книзі академіка В. Сидоренка «Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань» теоретично обґрунтовано шлях, пройдений візуальним мистецтвом упродовж ХХ — початку ХХІ століття: від авангарду, нонконформізму до новітніх мистецьких парадигм [16]. Художник і науковець, учасник 50-ї Венеційської бієнале з проектом «Жорна часу», В. Сидоренко приділяє велику увагу презентації вітчизняного мистецтва на світовому рівні. Він пише про новий етап у розвитку художньої творчості, який порівняно з попереднім є більш інституціалізований та структурований: «Інтегрувати

українське мистецтво у міжнародне уможливають структури, які виникли завдяки різноманітним інституціям, спочатку здебільшого іноземним» [16, с. 13]. Цю думку поділяє й О. Роготченко, співкуратор 54-ї Венеційської бієнале: «Художники такого потужного таланту, як Оксана Мась, з'являються в культурному середовищі не часто... Україні давно час увійти в світовий культурний простір. Сьогодні така можливість з'явилася. Історія продовжується. Ян і Хуберт ван Ейк, Боттічеллі, Мась... Далі буде» [12, с. 556]. (Час не стоїть на місці. Час змінюється. Змінюються і люди. Зі сумом мусимо зазначити, що українська художниця Оксана Мась, яка прославляла Україну на 54-й Венеційській бієнале, сьогодні емігрувала з України. Під час кровопролитної фази російсько-української війни О. Мась брала участь у художніх виставках у РФ.) Детальне дослідження про успішний виступ талановитих митців України на престижних виставках у Венеції здійснив Олег Сидор [15]. Таким чином, дослідники присвятили чимало публікацій знаним діячам мистецтва. Проте перелік тих, хто є відомими у світі, не є вичерпним і потребує доповнень, особливо зі сфери позаінституціональних, стихійних міжнародних зв'язків.

Метою пропонованого дослідження є висвітлення участі українських митців у тих міжнародних форумах, які не підтримуються офіційними інституціями, а здебільшого ініціюються самоорганізованими приватними угрупованнями. Цей підхід вирізняє своєрідний характер художніх висловлювань, що розширює спектр поглядів та поглиблює розуміння взаємодії національного мистецтва і світового. У дослідженні застосовано культурологічний та порівняльний методи аналізу міжнародних художніх практик митців різних країн. Розвідка пропонує нові факти такої взаємодії на прикладах творів українських митців, презентованих на платформі Торенського художнього музею у 2024–2025 роках. Розглянуті твори висвітлюють реалії російсько-української війни та інших гостросучасних тем та пропонуються до обігу та подальшого мистецтвознавчого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Для початку варто розглянути особливості музею ТАМ, щоб з'ясувати, якого напрямку у своїй діяльності він дотримується і в якому аспекті його зацікавили твори українських митців. У світі вже виникла незвична для нашої музейної справи тенденція організації музеїв альтернативного мистецтва. Одним з перших подібних закладів був «The Alternative Museum» у Нью-Йорку, який проіснував від 1975 до 2006 року та залишив

цифровий запис архіву [22]. Основною його метою було представити твори опозиційного спрямування, які зосереджувалися на соціальних та політичних питаннях. Твори були гострими й не завжди прийнятними для офіційних музеїв. Далі почали виникати подібні музеї в інших містах і країнах. До таких належить і ТАМ (Каліфорнія, США) (Іл. 1). Понад 16 років ним керує Макс Преснейл (Max Presneil), художник і головний куратор, який до того працював у Лондоні. У своєму інтерв'ю він пояснює стратегію неординарної музейної справи, що акцентує на активності культурного процесу, а не на зберіганні колекції, яка лише архівується у цифровому форматі: «Нас цікавить живий творчий процес, і ми акумулюємо його найяскравіші прояви на запропонованих платформах. Ми шукаємо в різних країнах оригінальних митців, які у свій спосіб резонують з нашими переконаннями та поділяють наші цінності — демократії та свободи. Перш ніж запросити митців, ми вивчаємо, які є їх політичні погляди, до чого закликають їх меседжі, — по соцмережах або у безпосередньому спілкуванні. Скажімо, під час президентства Трампа ми не запрошували його прибічників, аби не популяризувати його дегуманізуючі методи та діяння. З цієї ж причини цього року ми не запрошували прибічників Путіна, адже не знайшли серед росіян тих, хто мав би чіткі висловлювання проти нього. Натомість ми запросили митців з України, які мають ясні антиавторитарні погляди. Ми надаємо платформу для самовираження тим митцям, які відстоюють свободу й незалежність. Ніколи б не запросили тих, хто на боці диктаторів, які придушують демократію й не поважають права людини. Більшість американських митців прагнуть працювати незалежно від державних структур, оскільки їх підтримка обмежує вибір і диктує свої умови. Якщо держава виділяє субсидії митцеві, вона має певні очікування від нього, що може обмежувати свободу мислення. З іншого боку, не маючи ніякої підтримки, художник відчуває фрустрацію, затримку творчих пошуків тощо. Тому для вирішення проблеми вважаю необхідними знаходити недержавні й приватні форми підтримки творчості. Зокрема, я був ініціатором створення таких проектів, як “Trust” і “Nomad”, які не тільки демонстрували новітнє мистецтво, а й сприяли налагодженню зв'язків між митцями та їх прихильниками й спонсорами. Команда нашого музею знаходить талановитих, самостійно мислячих митців, не задіяних у державних інституціях, щоб запросити на наш міжнародний форум. Всі ті, хто уособлює дух свободи, зібравшись разом,

можуть продемонструвати найновітніші актуальні тенденції у сучасному мистецтві, позбавлені упередженості та небажаного тиску. Тільки вільна творчість може скласти справжню картину зрізу нашого часу, чого ми і прагнемо у своїй діяльності. Свобода — це те, що резонує з нашими цінностями та складає душевний комфорт для всіх відвідувачів Torrance Art Museum та його проєктів. Ми безкоштовно надаємо платформу для альтернативних висловлювань, домовляючись із спонсорами. Глядачі й колекціонери, хто бажає познайомитись з новітніми тенденціями, знаходять на наших форумах найрізноманітнішу формотворчість, від трагедійного до веселого й безжурного звучання. Іноді вдаємось до провокативного зіткнення не зовсім сумісних, проте цікавих творів, які руйнують стереотипи й спонукають до розширення свідомості й знаходження нових ракурсів та сенсів» [5, с. 36–37].

Учасниця форуму Олена Голуб у розмові з Максом Преснейлом, яку вдалось записати за допомоги перекладачки Ганни Голуб, з'ясувала чимало дотичних тем, пов'язаних з нонконформістським рухом в Україні. Адже участь в альтернативній виставці для мисткині є продовженням обраного в молодості незалежного андеграундного шляху. Вільні художники, розділені географічно й історично, демонструють вільні прояви мистецьких висловлювань і мають спільні риси у світогляді, орієнтованому не на кон'юнктуру, а на самостійне мислення, що протидіє тиску диктатур. Тож для подальшого вивчення феномену альтернативного мистецтва О. Голуб подарувала для бібліотеки Торенського художнього музею своє мистецтвознавче дослідження «Свято непокори та будні андеграунду» (з частковим перекладом на англійську), присвячене драматичному протистоянню радянському тоталітаризму Миколи Трегуба й Вудона Баклицького. На думку Макса Преснейла, воно розширить уявлення спільноти про різновиди опозиції у світовому мистецтві (Іл. 2).

Слово «tryst» у перекладі означає «зустріч», «побачення», «nomad» — означає «кочівник» (з термінології теорії трансавангарду). У першому проєкті, переважно міжнародному, з кураторкою Сью-На Гей (Sue-Na Gay), експонувались твори митців з Австралії, Албанії, Італії, Іспанії, Мексики, Нідерландів, Румунії, України, Швейцарії, Японії та інших країн. У другому переважно експонували місцевих митців — з Південної Каліфорнії та США.

Міжнародний артярмарок «Tryst/Nomad» проходив від 23 до 25 серпня 2024 року й розмістив понад 1000

цікавих творів на трьох поверхах орендованого музеєм приміщення. З України на артярмарок запросили групи OpenO'pen\$ та «Інститут автоматики», що стійко самоорганізувались у Києві. Кожна з груп не була присутня у повному складі, а делегувала представників. У відтворенні різноманітних творчих рефлексій на воєнні події митців єднала палка любов до України.

Група OpenO'pen\$ продемонструвала на артярмарку проєкт «Notblurry» («Незатямареність»), підкреслюючи, що має досить чітку позицію щодо подій в країні та світі, із засудженням російської навали й тоталітаризму (Іл. 3).

Групу заснували завдяки інтернету в 2020 році Олег Харч (Харченко) та Вальдемар Ключко як самоорганізовану та самокураторську спільноту для участі в ній свідомих українців (не «ватників») та зрілих художників (не початківців). У кожного з засновників за плечима чимало нагород і вдалих виступів на відомих міжнародних форумах. Група декларує відкритість до оновлення, підтримує твори нестандартного гатунку, як-от панкколаж, відео, цифрове та мультимедійне мистецтво. Назва OpenO'pen\$ має певне антикомерційне значення та висміює «доларизацію» творчості, яка викривлює художні цінності. Втім, група не відмовляється від цивілізованого артринку, який орієнтований не на кіч, а на експериментальні спрямування.

Принти Олега Харча є цифровими копіями його сатиричної серії «Евакуація», з детальними поясненнями англійською, які дуже подобалося читати й обговорювати американським глядачам. Художник, радше підсвідомо, спирався на українську традицію висміювання ворога, яких було чимало в історії, і саме гумор допомагав перемагати. В кожному аркуші Олег розвінчує фейкову ворожу пропаганду, показує жалюгідність окупантів на тлі їхніх пафосних гасел, зображуючи перекази сучасного фольклору про «хароших руских», мародерство «другої армії світу» та багато інших історій (у 24 принтах) (Іл. 4).

Відео «Home East» Вальдемара Ключка сприймалось як символічна перемога світла над темрявою. У двохвилинній стрічці автор демонструє перформанс перетворення типового балкону хрущовки на сяючий артоб'єкт (Іл. 5).

Двадцять цифрових принтів із серій творів останніх років представила О. Голуб. Своє захоплення цифровим мистецтвом художниця обґрунтовує теоретично: «Спостерігається відродження традиції українського колажу 1920–1930-х рр., який виник під впливом конструктивізму, увібрав у себе найкращі досягнення школи Баугауз... Сьогодні колаж завдяки розвитку

комп'ютерних технологій демонструє здатність швидше, ніж інші класичні й усталені різновиди образотворчого мистецтва, відтворити широкий спектр думок та переживань наших сучасників в експресивній манері медіаарту» [2, с. 150].

Композиційно це колажні сюрреалістичні співставлення різнорідних об'єктів, які передають авторські рефлексії на лихоліття та енергію для його подолання. Сповнені переживань з приводу людських втрат та жорстокості війни, роботи наративно акцентують на протидії цим руйнівним тенденціям. В процесі огляду робіт серії «Під небом війни» сум від споглядання руйнацій поглинається іншим емоційним станом, коли погляд фіксується на переможному сьайві багатобарвного неба, побудованого за ритмами українського народного орнаменту, що несе меседж вітальності. Диптих «Десант краси» не тільки демонструє вулиці Києва, позбавлені у блекаут світла, а й акцентує на фантастичному приземленні дивовижної повітряної кулі, що символізує красу, яка рятує світ. Віру в настання миру після перемоги і неодмінну побудову нових прекрасних споруд випромінюють роботи серії «Кроки до відродження». У колажах задіяні фотопортрет авторки, що несе емоцію особистого ставлення; фотографії графіті на зруйнованих рашистами стінах будинків відомих майстрів стритарту — англійця Бенксі (Banksy) та француза Гемі (Guémy); фрагменти авторського живопису, зокрема на аркуші № 3 композицію доповнює фрагмент картини Лариси Пішої (Іл. 6).

Серії «Простір» (Іл. 7) і «Перемога світла» (Іл. 8), які здебільшого нагадують абстрактні композиції, апелюють до авторських переживань з рятівною концентрацією на збереженні особистісної ідентичності. Художниця трансформує, завдяки комп'ютерній програмі, зображення так, щоб відчуті катарсис перетворення страждань на світлу надію.

Серія «Неоконструкції» не тільки емоційно налаштовує на втілення мрій про побудову мирного життя у майбутньому, а й підкреслює позитивний сенс авангардного мистецького напрямку. Неоконструктивізм підхоплює енергійність і ентузіазм конструктивістів початку минулого століття на новому етапі розширення цифрових формотворчих можливостей. Мисткиня майстерно вплітає у колажні композиції символіку народної орнаментальної творчості, що несе з глибин історії життєдайність, рятівну й переможну у воєнний час (Іл. 9).

Запрошена до участі в артярмарку група «Інститут автоматки» також відгукнулася на події російсько-української війни. Глядачі побачили фотодокументи

руйнувань та відчули безпосередні емоції людей під обстрілами, як-от в роботі Лідії Мороз «Головне питання», де було передано історію про двох дівчат, що шукали розради у виборі того, якого кольору шапку одягнути, аби не боятися війни. У залі експонувалися роботи Марії Матієнко — «Зміна агрегатного стану» (папір, кулькова ручка, 180 x 128 см, 2024), Андрія Підлісного — серія «Без адреси» (алюміній, олійна фарба, 25 x 35 см, 2023), Лідії Мороз — «Головне питання» (папір, туш, реди-мейд, 2024) (Іл. 10).

«Інститут автоматки» — «ініціативна група, що працює як експериментальна творча лабораторія, уникаючи міметичних засобів виразності у сфері сучасного мистецтва, концентрується на поняттях досвіду, використанні нетипових матеріалів, взаємодії з простором та із знайденими предметами (ready-made). “Instytut avtomatyky” заснували 20 липня 2020 року художники Максим Мазур та Андрій Підлісний з метою сприяння розвитку локального творчого осередку, що виник стихійно у будівлі Київського інституту автоматки по вулиці Нагірній, 22. Пріоритетами групи є створення мистецьких подій, виставкових проєктів та формування міжнародної колаборації художників на ґрунті спільних цінностей у мистецтві. “Instytut avtomatyky” працює поза єдиним сталим експозиційним простором і використовує метод колективного кураторства із залученням учасників проєкту» — зазначено в афіші угруповання (Іл. 11).

Чимало робіт загальної експозиції порушували важливі питання і знаходили цікаві художні рішення. Зокрема, група «Etaj» з Румунії представила проєкт-перформанс «Роздача хліба», присвячений декомунізації в їхній країні. Як пояснила кураторка Каліна Коман, молоді митці відтворили епізод з часів соціалізму, коли поліці крамниць були порожніми, а хліб видавали населенню за талонами. Глядачам пропонували долучитися до реконструкції, щоб у повній мірі відчуті антилюдяність комуністичного державного устрою, яку митці символічно підкреслили через низку прийомів. По-перше, вони пофарбували хлібні батони неїстівною золотою фарбою. Це контрастувало із самою необхідністю випічки хліба для людей, що демонстрували митці у перформансі, одягнувши білі пекарські костюми для роботи. Відвідувачам пропонували один з купи батонів і видавали талон певного взірця, але з неодмінною умовою: він мав їхати ліфтом на інший поверх, де сувора робітниця реєструвала його у товстій книзі й ставила на талон підпис та печатку. Тільки повернувшись з такою бюрократичною відміткою, він мав право отримати свій

«золотий» хліб, який йому акуратно відрізали й загортали з попередженням, що їсти його не можна (Іл. 12).

Заслугує на повагу творчий доробок художниці Адеоли (Adeola), яка народилась в Нігерії, а нині мешкає у Південній Каліфорнії. Працюючи в різних техніках контемпорарі арт (фото, інсталяція, живопис), вона плекає свою ідентичність, передаючи у творах сакральні мотиви її народу і зв'язок з духами предків і вплітаючи зображення старовинних артефактів, які вона досліджує в історичних замкових спорудах Гани. Символіку африканських тотемів, масок та іншої пластики Адеола трансформує для того, щоб донести мудрість предків про важливість збереження миру й свій меседж щодо цінності справедливого суспільного устрою (Іл. 13).

Глядачів зацікавила мультимедійна робота американської мисткині зі залученням технологій штучного інтелекту «Всесвіт Матильди» / «Mathilda's Universe». Художниця Матильда в колаборації з дизайнерами та програмістами створила понад 700 видовищних перформансів у мистецьких центрах Нью-Йорка, Чикаго та інших міст, перш ніж продемонструвати проєкт на «Trust/Nomad».

Мисткиня грає роль віщунки на невеликій затемненій сцені, де сяє «магічна» куля, і до неї «за відповідями» звертається з монітора всезнаюча персона. Художниця інтерактивно та дещо провокативно веде живу розмову з глядачем на актуальні теми. Її постать частково видно позаду екрану, звідки вона керує мімікою й голосом штучного «аватару», що приваблює схожістю з відомими обличчями акторок, телеведучих і навіть тварин (обличчя довільно змінюються одне за одним із залученням ефекту морфінгу). Вона весело іронізує з поширеного образу медіуму, насправді безпорадного перед таємницями довірливих клієнтів, та водночас виказує сумнів щодо надможливостей штучного інтелекту, який, хоч і допомагає технічно, але залишає людину головною у веденні інтерактивної розмови. У своїх діалогах з відвідувачами, до яких Матильда готується, студіюючи купу літератури, вона підштовхує співрозмовників робити самостійні висновки. Наприклад, варто було глядачеві звинуватити штучний інтелект у відсутності емоцій, як перформерка (за його ж таки допомоги) почала активно жестикулювати й грати екзальтовану жінку. Цими гримасами вона викликала сміх та спростувала обвинувачення про відсутність емоцій (Іл. 14). «Масштабність артармарку дозволила побачити основні світові тенденції нинішнього розвитку мистецтва: не тільки формотворчі, а й змістові.

Митці не тільки традиційно створюють колористично насичені абстрактні картини, а й порушують важливі для суспільства питання. Серед них — майже вічні, ніяк не вирішені: збереження природи та власної ідентичності, проблеми міграції, перенасиченість товарами споживання, пошуки психологічного комфорту через духовні практики та багато інших» [9].

У 2025 році колектив ТАМ продовжує співпрацю зі запрошеними авторами, не змінюючи своїх принципів, попри недалекоглядну політику обраного президента США. Серед свіжих експозицій музею — міжнародний фестиваль нетарту, присвячений екологічним проблемам планети та захисту довкілля.

Проєкт «Антропоцен», куратором якого є Вільфрід Агрикола де Кельн (The Anthropocene Project by Wilfried Agricola de Cologne), присвячений 25-річчю Нового музею мережевого мистецтва, що відзначається демонстраціями у різних країнах світу. Тема показу «Скінченність/Нескінченність» досліджує вплив людської діяльності на навколишнє середовище і презентується зі застосуванням анімації, відеоарту та звукового мистецтва [23]. Твори відображають як обмежену природу життя, так і нескінченний потенціал творіння. 500 митців майже з усього світу (окрім росіян, яких не запрошували) створили змістовні й експресивні меседжі зазначеної тематики. Україну представляли відео кількох учасниць: Лізи Ліліт — «Шлях людства» (2023, 3:15); Кристини Борхес — «Якщо гомофобія завтра закінчиться» (2020, 12:00); Оксани Чепелик — роботи «Екоцид» (2023, 9:49) та «Сад Екзоскелетів» (2023, 8:08) (Іл. 15). О. Чепелик, мисткиня і співробітниця Інституту проблем сучасного мистецтва НАМ України, у цих творах продовжує розвивати ідею проєктів «Віртуальна ноосфера», «Генезис», «Куди далі?», «Обійняли мене води до душі моєї» та інших [21, с. 30].

Аналіз творів, представлених на платформі Торенського художнього музею, свідчить про загальний високий рівень заходу. Роботи представників України змістовно доповнювали розмаїття проєктів, які висвітлювали актуальну проблематику сьогодення. Потужний імпульс постмодернізму вплинув на сучасний стан мистецтва, втім реальність внесла значні корективи. Емоційна атмосфера у світі стала напруженішою, а люди — серйознішими. В експозиції майже не було випадкових та невизначених творів з безглуздими або шокуючими формами деструктивного характеру.

Висновки. Сучасне мистецтво України, як і в часи розквіту авангарду на початку минулого століття, робить значний внесок у розвиток світового

мистецтва. Він базується на повазі до творчої індивідуальності, до її гідності й свободи мислення, прийнятних у демократичному суспільстві. Сьогодні, коли Україна веде боротьбу з російським агресором за свободу й незалежність, сучасне мистецтво набуває особливого значення у переосмисленні основних загальнолюдських цінностей. Демократична частина мистецької спільноти підтримує цю справедливую боротьбу та розвиває у творчості ідеї гуманізму, суміщаючи їх з напрацюваннями постмодернізму. Новітні технології допомагають виявити суттєву різницю між справжнім мистецтвом та ерзацем — естетизованою продукцією маскульту від прибічників ідей тоталітаризму й автократії, які окуповують інформаційні та медіапростори. Йде постійне протистояння думок, почуттів та поглядів, і презентація їх у творах викликає гарячий відгук у суспільстві. Роль українського мистецтва у світі стає дедалі важливішою, про що свідчить зростання кількості резонансних виставок. Серед них вирізняється нещодавня презентація альтернативного мистецтва у Торенському художньому музеї (США). Сучасні тренди були представлені митцями з десятків країн, включно з Україною, що й стало метою порівняльного аналізу, висвітленого у пропонованому дослідженні. Це дозволило прийти до висновку, що сучасне українське мистецтво, як і в часи розквіту авангарду минулого століття, робить значний внесок у розвиток світового мистецтва. Яскраво виявляючи риси національної автентичності, воно водночас співзвучне основним гуманістичним ідеям сьогодення. Подальші дослідження цієї тенденції сприятимуть появі сміливих візуальних висловлювань, що стануть помітними у світі.

Література

1. Авраменко О. Паркомунa &.... Київ: Видавець Бихун В. Ю., 2024.
2. Будник А., Голуб О. Колаж як мистецтво реагування на виклики часу в умовах повномасштабного російського вторгнення. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2023. № 48. С. 144–150. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.48.2023.282477>
3. Вишеславський Г. Contemporary art України — від андеграунду до мейнстріму. Київ: ІПСМ НАМ України, 2020. 256 с.
4. Голуб О. Свято непокори та будні андеграунду: життєпис двох не визнаних за життя художників. Київ: Антиквар, 2017. 270 с.
5. Голуб О. Українських митців запросили на міжнародний артярмарок в Америці через волелюбність і незалежність. *Образотворче мистецтво*. 2024. № 3–4. С. 36–39.
6. Едуард Димшиц про колекцію творів Марії Примаченко та виставку у Львові. *Mitec*. 29.11.2022. URL: <https://mitec.ua/eduard-dymshycz-pro-kolekcziyu-tvoriv-mariyi-prymachenkota-vystavku-u-lvovi/> (дата звернення: 16.07.2024).
7. Інша історія: мистецтво Києва од відлиги до перебудови: каталог виставки / НХМУ; упоряд. Г. Скляренко, М. Кулівник. Київ: Аукціонний дім «Дукат», 2016. 175 с.
8. Кара-Васильєва Т., Чегусова З. Декоративне мистецтво України ХХ ст. У пошуках великого стилю. Київ: Либідь, 2005. 280 с.
9. Лобановська А. Осередок вільного мистецтва. Інтерв'ю з Оленою Голуб. *Антиквар*. 17.10.2024. URL: <https://antikvar.ua/strong-oseredok-vilnogo-mystetstva-interv-yu-z-olenoyu-golub-strong/> (дата звернення: 11.10.2024).
10. Ложкіна А. Перманентна революція. Мистецтво України ХХ — початку ХХІ століття. Київ: ArtHuss, 2019. 544 с.
11. Петрова О. Трете Око: Мистецькі студії: Монографічна збірка статей / ІПСМ НАМ України. Київ: Фенікс, 2015. 480 с.
12. Роготченко О. О. Мистецтвознавство: роздуми і життя. Київ: Фенікс, 2018. 788 с.
13. Роготченко О. Соціалістичний реалізм і тоталітаризм. Київ: Фенікс, 2007. 608 с.
14. Роготченко О. О. Сьогоднішнє мистецтво здалеку й зблизька. *Українське мистецтво*. 2003. № 1. С. 54–55.
15. Сидор О. La Biennale di Venezia: Мотори арту. Одеса: Гельветика, 2021. 368 с.
16. Сидоренко В. Д. Візуальне мистецтво від авангардних зрушень до новітніх спрямувань: Розвиток візуального мистецтва України ХХ–ХХІ століть. Київ: ВХ[студіо], 2008. 188 с.
17. Соколовський В., Горбачов Д. Мистецтво світу. Вне-сок України. Київ: Видавець Бихун В. Ю., 2022. 688 с.
18. Спецфонд 1937–1939 з колекції НХМУ: каталог / авт.-упоряд. Ю. Литвинець. Київ: Фенікс, 2016. 406 с.
19. Український художній авангард: Маніфести, публіцистика, бесіди, спогади, листи / Уклад. Дмитро Горбачов. Київ: Дух і Літера, 2020. 640 с.
20. Чегусова З. Професійне декоративне мистецтво України доби глобалізації (кераміка, скло, текстиль): шляхи розвитку. *Сучасне українське декоративне мистецтво: збереження національної своєрідності в умовах глобалізації*. Київ: ІМФЕ ім. М. Т. Рильського, 2019. С. 54–88.
21. Чепелик О. В. Імерсивні середовища, VR, AR в українському сучасному мистецтві останніх років. *Сучасне мистецтво*. 2021. № 17. С. 23–40. <https://doi.org/10.31500/2309-8813.17.2021.248423>
22. The Alternative Museum records, 1975–2006. *Archives of American Art*. URL: <https://www.aaa.si.edu/collections/alternative-museum-records-13611> (access date: 11.10.2024).

23. The Anthropocene Foundry Los Angeles 2025. *TAM: Torrance Art Museum*. URL: <https://www.torranceartmuseum.com/anthropocene> (access date: 11.04.2025).

References

1. Avramenko, O. (2024). *Parkomuna &....* Publisher V. Y. Bykhun [in Ukrainian].
2. Budnyk, A., & Holub, O. (2023). Kolazh yak mystetstvo reahuvannya na vyklyky chasu v umovakh povnomasshtabnoho rosiiskoho vtorhennia [Collage as an Art Form Responding to the Challenges of the Times Amid a Full-Scale Russian Invasion]. *Bulletin of KNUKiM. Series in Arts*, 48, 144–150. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.48.2023.282477>
3. Vysheslavskiy, G. (2020). *Contemporary art Ukraine — vid andehraundu do meinstrimu* [Contemporary Art in Ukraine — From Underground to Mainstream]. Kyiv: MARI NAAU [in Ukrainian].
4. Holub, O. (2017). *Sviato nepokory ta budni andehraundu: zhyttiepys dvokh ne vyznanykh za zhyttia khudozhnykiv* [A Celebration of Rebellion and Everyday Life in the Underground: The Biographies of Two Artists Who Were Not Recognized During Their Lifetimes]. Kyiv: Antykvary [in Ukrainian].
5. Holub, O. (2024). Ukrainskykh myststiv zaprosyly na mizhnarodnyi artimark v Amerytsi cherez volelubnist i nezalezhnist [Ukrainian Artists Were Invited to an International Art Fair in America Because of Their Love of Freedom and Independence.]. *Obrazotvorche mystetstvo*, 3–4, 36–39 [in Ukrainian].
6. Eduard Dymshyts pro kolektsiiu tvoriv Marii Prymachenko ta vystavku u Lvovi. (2022, November 29). [Eduard Dymshits on Maria Prymachenko's Collection and the Exhibition in Lviv]. Mitiets. Retrieved from <https://mitec.ua/eduard-dymshyts-pro-kolektsiyu-tvoriv-mariyi-prymachenko-ta-vystavku-u-lvovi/> [in Ukrainian].
7. Skliarenko, G., & Kulivnyk, M. (2016). *Insha istoriia: mystetstvo Kyieva od vidlyhy do perebudovy: katalog vystavky* [Another History: Art in Kyiv from the Thaw to Perestroika: Exhibition Catalog]. Kyiv: NAMU, The Dukat Auction House [in Ukrainian].
8. Kara-Vasylieva, T., & Chehusova, Z. (2005). *Dekoratyvne mystetstvo Ukrainy XX st. U poshukakh velykoho styliu* [Decorative Art of Ukraine in the 20th Century: In Search of a Great Style]. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
9. Lobanovska, A. (2024, October 17). Oseredok vilnoho mystetstva. Interviu z Olenoiu Holub [A Hub for Free Art. Interview With Olena Holub]. *Antykvary*. Retrieved from: <https://antikvar.ua/strong-oseredok-vilnogo-mystetstva-interv-yu-z-olenoyu-golub-strong/> [in Ukrainian].
10. Lozhkina, A. (2019). *Permanentna revoliutsiia. Mystetstvo Ukrainy XX—pochatku XXI stolittia* [Permanent Revolution: Ukrainian Art of the 20th and Early 21st Centuries]. Kyiv: ArtHuss [in Ukrainian].
11. Petrova, O. (2015). *Tretie Oko: Mystetski studii: Monohrafichna zbirka statei* [Third Eye: Art Studios: Monographic Collection of Articles]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
12. Rogotchenko, O. O. (2018). *Mystetstvoznavstvo: rozdumy i zhyttia* [Art Studies: Thoughts and Life]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
13. Rogotchenko, O. (2007). *Sotsialistychnyi realizm i totalitaryzm* [Socialist Realism and Totalitarianism]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
14. Rogotchenko, O. O. (2003). *Sohodnishnie mystetstvo zdaleku y zblyzka* [Today's Art From Afar and Up Close]. *Ukrainske mystetstvo*, 1, 54–55 [in Ukrainian].
15. Sydor, O. (2021). *La Biennale di Venezia: Motory artu* [La Biennale di Venezia: Motors of Art]. Odesa: Helvetyka [in Ukrainian].
16. Sydorenko, V. D. (2008). *Vizualne mystetstvo vid avanhardnykh zrushen do novitnykh spriamuvan: Rozvytok vizualnoho mystetstva Ukrainy XX–XXI stolit* [Visual Art From Avant-Garde Shifts to the Latest Trends: The Development of Visual Art in Ukraine in the 20th and 21st Centuries]. Kyiv: VKh[studio] [in Ukrainian].
17. Sokolovskiy, V., & Horbachov, D. (2022). *Mystetstvo svitu. Vnesok Ukrainy* [World Art. Ukraine's Contribution]. Kyiv: Publisher V. Y. Bykhun [in Ukrainian].
18. Lytvynets, Y. (Ed.). (2016). *Spetsfond 1937–1939 z kolektsii NKhMU: katalog* [The Special Fund (1937–1939) in the NAMU Collection: Catalogue]. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
19. Horbachov, D. (Ed.). (2020). *Ukrainskyi khudozhnii avanhard: Manifesty, publitsystryka, besidy, spohady, lysty* [Ukrainian Artistic Avant-Garde: Manifestos, Journalism, Conversations, Memoirs, Letters]. Kyiv: Dukh i Litera [in Ukrainian].
20. Chehusova, Z. (2019). *Profesiine dekoratyvne mystetstvo Ukrainy doby hlobalizatsii (keramika, sklo, tekstyl): shliakhy rozvytku* [Professional Decorative Art in Ukraine in the Era of Globalization (Ceramics, Glass, Textiles): Paths of Development]. *Suchasne ukrainske dekoratyvne mystetstvo: zberezhennia natsionalnoi svoieridnosti v umovakh hlobalizatsii* (pp. 54–88). Kyiv: M. T. Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology [in Ukrainian].
21. Chepelyk, O. (2021). Immersive Environments, VR, AR in Ukrainian Contemporary Art of The Recent Years. *Contemporary Art*, 17, 23–40. <https://doi.org/10.31500/2309-8813.17.2021.248423>
22. The Alternative Museum records, 1975–2006. (2006). *Archives of American Art*. Retrieved from <https://www.aaa.si.edu/collections/alternative-museum-records-13611>

23. The Anthropocene Foundry Los Angeles 2025. (2025).
TAM: Torrance Art Museum. Retrieved from <https://www.torranceartmuseum.com/anthropocene>

Ілюстрації

1. Торенський художній музей (ТАМ, Каліфорнія, США)
2. Олена Голуб дарує свою книгу директору ТАМ Максиму Преснейлу
3. Експозиція проекту «Notblurry» / «Незатямареність».
4. Олег Харч. 34-й аркуш з серії «Евакуація» (папір, змішана техніка, 30x42 см, 2022)
5. Кадр з відео «Home East» Вальдемара Ключка, 2020
6. Олена Голуб. Кроки до відродження-3 (цифровий колаж, 2023)

7. Олена Голуб. Простір-5 (цифровий колаж, 2023)
8. Олена Голуб. Перемога світла-3 (цифровий колаж, 2023)
9. Олена Голуб. Неоконструкції-2 (цифровий колаж, 2023)
10. З експозиції групи «Інститут автоматки»
11. Максим Мазур. Фотографія з серії «Інститут автоматки» (картон, 30x42 см, 2023)
12. Проект-перформанс «Роздача хліба» групи «Етаж» (Румунія)
13. Тотем Миру африканської мисткині Адеоли
14. «Всесвіт Матильди» в інтерактивному спілкуванні
15. Роботи О. Чепелик на афішах «The Anthropocene Project»

Стаття надійшла до редакції 25.10.2024.

Стаття прийнята до друку 19.11.2024.

Дата публікації: 24.12.2024.

© Олена Голуб 2024

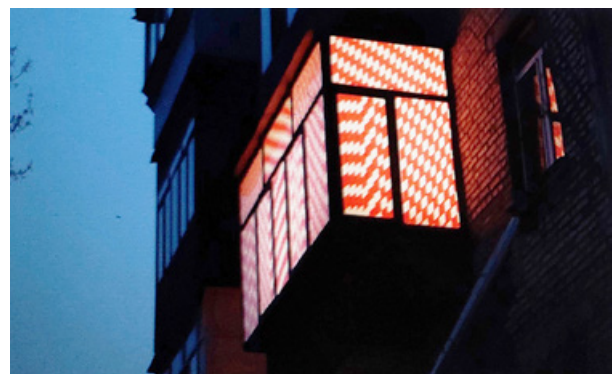
Іл. 1

Іл. 2

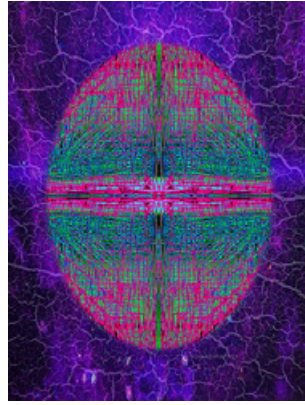
Іл. 4

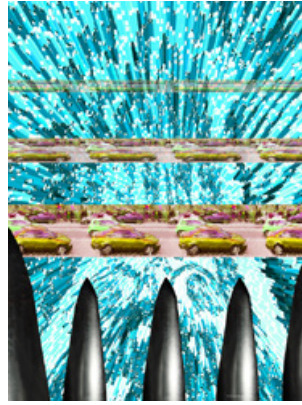
Іл. 5

Лл. 6

Лл. 7

Лл. 8

Лл. 9

Лл. 10

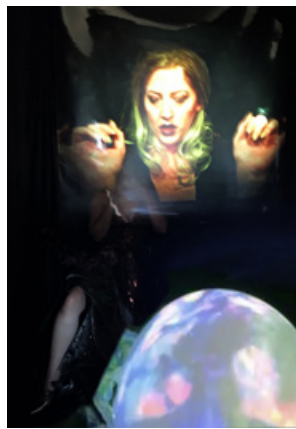
Лл. 11

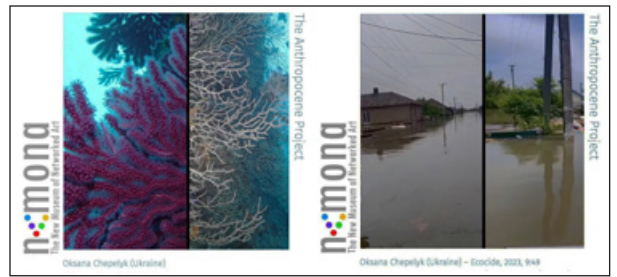
Лл. 12

Лл. 13

Лл. 14

Лл. 15